

Barne- og familiedepartementet (BFD)
Postboks 8036 Dep
0030 OSLO

Vår ref:
23/00007-1

Saksbehandler:
Tone Barlund

Dato:
5. januar 2023

Behov for helhetlig utredning av reglene om barns med- og selvbestemmelsesrett

Barneombudet ber Barne- og familiedepartementet om å igangsette en helhetlig utredning av reglene om barns med- og selvbestemmelsesrett.

Høsten 2022 var det stor oppmerksomhet i media om mindreårige mellom 15 og 18 år selv kan samtykke til dopingtesting innenfor idretten. Denne saken synliggjør en generell problemstilling som Barneombudet har vært opptatt av lenge, at regelverket om når barn og unge selv kan bestemme uten foreldrenes samtykke er uklart. Dette gjelder både reglene i barneloven og en rekke andre lover. Flere offentlige utredninger har de siste årene påpekt behovet for en helhetlig gjennomgang av reglene om barns med- og selvbestemmelsesrett.¹

Det er positivt at barne- og familieministeren vil ta initiativ til å utrede barns med- og selvbestemmelsesrett på nytt.² Barneombudet vil oppfordre Barne- og familiedepartementet til å prioritere dette arbeidet, og vi ber derfor om en tilbakemelding på når en slik utredning vil bli igangsatt.

Vurdering av om regelverket er i tråd med barns rettigheter

I dag er utgangspunktet at når det ikke finnes særskilte regler for at barn kan bestemme, er det foreldrene som bestemmer. Mange lover har aldersgrenser for barns med- og selvbestemmelsesrett, der aldersgrensene er ulike, mens det på noen områder mangler særskilte regler for dette.³

¹ Se 0-24 samarbeidet, *Barn og unges rett til medbestemmelse og selvbestemmelse*, <https://0-24-samarbeidet.no/prosjekt/samordnet-regelverk-for-aldersgrenser/>, og NOU 2020: 14 Ny barnelov – til barnets beste, kapittel 17

² <https://www.nrk.no/sport/barneombudet-inn-i-dopingdebatten--ber-regjeringa-rydde-opp-1.16080543>

³ Se oversikt i NOU 2020: 14 Ny barnelov – til barnets beste, kapittel 17

Barneombudet stiller spørsmål ved om regelverket og praktiseringen av det er i tråd med barns rett til privatliv og retten til å bli hørt etter alder og modenhet, jf. Grunnloven §§ 102 og 104 første ledd og barnekonvensjonen artikkel 16 og 12.

Grunnloven § 104 annet ledd og barnekonvensjonen artikkel 3 slår fast at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn. For å vurdere hva som er til barnets beste, er det nødvendig å kartlegge hvilke konsekvenser et tiltak kan få for barn og deres rettigheter. En barnerettighetsvurdering er et redskap for dette. Vi oppfordrer derfor departementet til å sikre at det i forbindelse med utredningen gjøres en barnerettighetsvurdering.

Informasjon fra barn og unge utgjør en viktig del av en barnets beste-vurdering. Barnekonvensjonen artikkel 12 pålegger myndighetene å innhente kunnskap fra barn og unge i alle forhold som vedrører barnet. Dette innebærer at barn og unge også skal få mulighet til å delta ved utforming av ny lovgivning og politikk på alle relevante områder i et barns liv.⁴ Det er derfor naturlig at de som skal foreta utredningen også får som del av sitt mandat å innhente synspunkter fra barn og unge.

Regelverket skaper utfordringer for barn og ansatte i tjenestene

Vi har i vårt arbeid over mange år sett at regelverket om barns med- og selvbestemmelsesrett skaper utfordringer for både barn, foreldre og ansatte i de ulike tjenestene som skal hjelpe barn og unge. Vi har over lang tid fått mange spørsmål om reglene, og vi erfarer at regelverket er uoversiktlig, og vanskelig å både finne og forstå. Typiske temaer vi får spørsmål om er valg av fritidsaktiviteter, utdanningsvalg, deling av bilder av barn på nett, samværsordninger, om barn kan flytte for seg selv og få bankkort. Spørsmålene kan også handle om for eksempel hva barn og unge selv kan bestemme når de er under barnevernets omsorg, samtykkereglene i pasient- og brukerrettighetsloven om medisinske inngrep og behandling, og spørsmål rundt innleggelse innenfor psykisk helsevern.

Dagens regelverk er videre preget av sektorvis regulering og uten en helhetlig tilnærming, og mange av aldersgrensene vi har i dag er etter Barneombudets syn mer et produkt av manglende revisjon enn bevisste valg fra lovgivers side. Det fremstår også som uklart i hvilken grad reglene bygger på grundige faglige vurderinger. Disse utfordringene er påpekt av både 0-24 samarbeidet i deres rapport om aldersgrenser og av Barnelovutvalget.⁵

Regelverket skaper utfordringer i samarbeidet mellom tjenester

Det er godt dokumentert at regelverket om barns med- og selvbestemmelsesrett skaper utfordringer i samarbeidet mellom tjenester som skal hjelpe barn og unge. Rapporten om aldersgrenser fra 0-24 samarbeidet synliggjør flere områder der det kan synes ulogisk at aldersgrensene ikke i større grad er harmonisert. Dette gjelder blant annet barnevernlovens regler om partsrettigheter og helseerettslig myndighetsalder, og ulike aldersgrenser i helse- og utdanningssektoren.

⁴ FN's barnekomite, Generell kommentar nr. 12 (2009), avsnitt 12

⁵ 0-24 samarbeidet, *Barn og unges rett til medbestemmelse og selvbestemmelse*, NOU 2020: 14 Ny barnelov – Til barnets beste

I rapporten «Å eie sin egen historie» etterlyser også Barneombudets ekspertgruppe at myndighetene må se på reglene om barns med- og selvbestemmelsesrett. Rapporten er utarbeidet av en gruppe ungdommer med erfaringer fra og behov for hjelp og støtte fra flere hjelpetjenester. De pekte på at de ofte ikke ble informert og involvert i spørsmål om hvordan informasjon om dem skulle bli delt, og de opplevde å bli «utelatt» fra egen sak. Ungdommene anbefalte blant annet at retten til å medvirke i hvordan informasjon blir delt bør styrkes i lovverket.⁶

Flere utredninger har anbefalt en helhetlig utredning

Både 0-24 samarbeidet og Barnelovutvalget har gjort grundige gjennomganger av dagens regler om barns med- og selvbestemmelsesrett og utfordringene med disse. Begge anbefaler at det nedsettes et utvalg som skal vurdere barn og unges med- og selvbestemmelse i alle relevante lover.

En rekke offentlige utvalg har den siste tiden eksplisitt uttalt at de ikke har gått inn i vurderingene av aldersgrenser og hvilke rettigheter barn har, med henvisning til at Barnelovutvalget skulle utrede dette.

Barneombudet mener derfor det haster å få igangsatt en helhetlig utredning som gir konkrete forslag til endringer i relevant lovverk.

Hva bør gjøres?

Barneombudet anbefaler at:

- Barne- og familiedepartementet igangsetter en utredning av reglene om barns med- og selvbestemmelsesrett, med utgangspunkt i barns rettigheter etter barnekonvensjonen og Grunnloven.
- Utredningen bør bygge på gjennomgangene som er gjort av 0-24 samarbeidet og Barnelovutvalget.
- De som skal foreta utredningen må ha tilstrekkelig barnefaglig kompetanse, og få som del av sitt mandat å gjøre en barnerettighetsvurdering og ha en medvirkningsprosess med barn og unge.

Med vennlig hilsen

Inga Bejer Engh
barneombud

Tone Barlund
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.

⁶ Rapport fra Barneombudets ekspertgruppe om samarbeid: *Å eie sin egen historie*, juni 2021
<https://www.barneombudet.no/vart-arbeid/publikasjoner/a-eie-sin-egen-historie>